

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА VI

БРОЈ 6

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

THE SASA LIBRARY FORUM

YEAR VI
VOLUME 6

Accepted on December 26th 2017, at the 10th meeting of the SASA Department of
Language and Literature, following the reviews of academician
Nada Milošević-Dorđević and academician *Predrag Piper*

Editor-in-chief
academician
MIRO VUKSANOVIĆ

BELGRADE
2018

ISSN 2335-0121

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА VI

БРОЈ 6

Примљено на X скупу Одељења језика и књижевности
од 26. децембра 2017. године, на основу рецензија академика
Наге Милошевић-Ђорђевић и академика *Предрага Пићера*

Уредник
академик
МИРО ВУКСАНОВИЋ

БЕОГРАД
2018

© Српска академија наука и уметности, 2018

Трибина Библиотеке САНУ основана је да приказује јавности нове књиге чланова САНУ, нова издања САНУ и њених института, из свих области наука и уметности. Први уредник Трибине био је академик Никша Стипчевић, управник Библиотеке САНУ од 1991. до 2011. године. Од октобра 2011. године уредник Трибине је академик Миро Вуксановић, управник Библиотеке САНУ.

Годишњак *Трибина Библиотеке САНУ* покренут је 2013. године. У првом броју донет је целовит преглед приказаних књига у Салону САНУ од 1991. до јуна 2011. године, а потом, у хронолошком низу, текстови казани на Трибини од новембра 2011. до краја 2012. године. У другом броју штампани су текстови са Трибине из 2013. године. У трећем броју објављени су текстови са Трибине из 2014. године. У четвртном броју су текстови са Трибине из 2015. године. У петом броју су текстови са Трибине из 2016. године. У шестом броју су текстови са Трибине из 2017. године.

Прилози се објављују без измена. Дати су наслови где их није било на саопштењима.

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ
17. I 2017 – 5. XII 2017.

Уредник
академик Миро Вуксановић

Стручне сараднице
Стасја Церовић • Биљана Јоцић

САДРЖАЈ

<i>Византијско наслеђе и српска уметности. Књ. 1–3 / главни уредници Љубомир Максимовић, Јелена Триван</i>	<i>11</i>
<i>Едиција Корени : српске земље, насеља, порекло сјановништва и обичаји [фотиописко издање радова Јована Цвијића и његових следбеника] / уредник и приређивач Борисав Челиковић</i>	<i>25</i>
<i>Пруси и виолина у Забели : о Михаилу Ђурићу њоводом његовогодишњице његовој ујокојења : (2011–2016) / Данило Н. Басић</i>	<i>43</i>
<i>Чувар достојанства филозофије : сјоменица о годишњици смрти академика Михаила Ђурића : (1925–2011) / приредио Данило Н. Басић</i>	<i>43</i>
<i>Наука : сјање, сјаијеија, ѡерсјектѡве : зборник радова са научној скуја одржаној 5. и 6. јуна 2015. / уредник Александар Косић</i>	<i>57</i>
<i>Свејлоси у развоју друштва : ѡрошлоси, садашњоси и будућноси / уредници Зоран В. Појовић, Бранислав Јеленковић</i>	<i>63</i>
<i>Минерални ресурси никла у Србији и уицај на живошину средину / уредник Видојко Јовић</i>	<i>81</i>
<i>Фауна реишних водоземаца Србије / Георј Цукић, Тања Д. Вуков, Милош Л. Калезић ; уредник Радмила Пејановић</i>	<i>81</i>

<i>Зайамћења / Василије Ђ. Кресћинћ</i>	95
<i>Манасћир Сћуденица : 700 година Краљеве цркве / уредник Љубомир Максимовић, Владимир Вукашиновић</i>	107
<i>Свeћи Никитиа код Скопља : задужбина краља Милућина / Миодраћ Марковић</i>	107
<i>Србија и Русија : 1814–1914–2014 : међународни научни скућ 13–14. окћобар 2014. године / уредник Михаило Војводић</i>	125
<i>Косовско-мећохијски зборник. 6 / уредник Михаило Војводић</i> ..	125
<i>Гени и ћеном / уредник Милена Сћевановић</i>	135
<i>Основи манићулсања ћенима / Милена Сћевановић</i>	135
<i>Depleted uranium induced Petkau effect : challenges for the future / Svetlana Zunic, Ljubisa Rakic.</i>	156
<i>Дан Библиоћекe САНУ ћосвећен Вељку Пећровићу (1884–1967–2017)</i>	177
<i>Сћање и ћерсћекћиве мулћикулћурализма у Србији и државама рећиона : зборник радова са научној скућа одржаног 10–11. сeћћембра 2015. / уредници Војислав Сћановчић, Горан Башић</i>	189
<i>Сћо срћских академика у Колекцији Одћовори Милоша Јевћића.</i>	209
<i>Тесла за сва времена / уредници Зоран В. Поћовић, Дејан Поћовић, Слободан Вукосавић</i>	225
<i>Од Сунчевој сисћема до ћраница васионе / уредник Зоран Кнежевић</i>	225
<i>Модернизација Србије ћрадићељским законима од 1837. до 1903. / [сакућио] Бранислав Крсћинћ ; уредници Часлав Оцић, Милан Лојаница</i>	247
<i>Глас САНУ ; књ. 426. Одељење друщћивених наука ; књ. 32 / уредник Данило Басћа</i>	247

<i>Епидемија тјазносџи и Србија / уредник Драџан Миџић</i>	<i>259</i>
<i>Знамениџи Срби о Хрваџима / Василије Ђ. Кресџић</i>	<i>263</i>
<i>Великохрваџске џреџензије на Војводину, Босну и Херџеџовину = Greater Croatian pretensions to Vojvodina and Bosnia and Herzegovina / Василије Ђ. Кресџић ; [џреводилица Таџџјана Ђосовић]</i>	<i>263</i>
<i>Љубомир Симовић / џриредио Боџдан А. Поџовић</i>	<i>279</i>
<i>Именик ауџора, уредника и џоворника</i>	<i>295</i>

Љубомир Симовић / приредио Богдан А. Поповић. – Нови Сад : Издавачки центар Матице српске, 2017. – (Антологијска едиција Десет векова српске књижевности / уредник едиције Миро Вуксановић ; књ. 93)

Поздравна реч: академик Владимир С. Костић, председник САНУ
Говорили: академик Љубомир Симовић
академик Миро Вуксановић
проф. др Радивоје Микић
Богдан А. Поповић

У Београду, уторак 5. децембар 2017. у 13 часова

Владимир С. Костић

ПОЗДРАВНА РЕЧ

Приводећи крају овогодишњи циклус трибина Библиотеке САНУ, како је то и ред на измаку године, поглед задржавамо на едицији под насловом „Десет векова српске књижевности“ коју приређује неуморни Миро Вуксановић и у којој налазимо на десетине имена наших чланова. Ипак, данас из те едиције извлачимо само једну књигу, књигу Љубомира Симовића, која се издваја и чињеницом да је посвећена неком чији опус није завршен и чији се нови стихови и речи жељно ишчекују. Речју, данас из овог низа књига вадимо још недовршену песничку биографију академика Љубомира Симовића, на чијем крају, иза попуњених страна имамо право да замишљамо масу празних листова који тек чекају свој ред. И добро је што је тако. Јер САНУ ево

упорно покушава да својим суграђанима поручи да су овде и сада могући велики домети и постигнућа, да је стваралаштво инхерентно овој средини као и било којој другој, а, на примеру Симовића, да је итекако могуће и врхунско стваралаштво, које би свака самосвесна литература брзо и без много размишљања приграбила.

Хајде да пустимо једном аматеру каква је моја маленкост да сам одреди шта је то што се воли у Симовићевој поезији. Одговор је кратак: мудрост и људскост. Иако несумњиво особа великог образовања, Симовић свој просвећени хуманизам неуспешно сакрива у исказима и речником нечега што ће један други академик назвати „моравском цивилизацијом“ (не бих данас одлучивао да ли и Ужице да укључимо у тај круг). Волео бих да упознам особу коју не обузме макар мало туге (наравно, не укључујем овде наше безнадежно распомамљене јуначне добошаре), при читању стихова из „Каранског гробља“, те дирљиве апотеозе човекове усамљености у „просторима који га ужасавају“ и његове животињске и стога виталне потребе да се претраје, прегура, једностаном – живи:

„овде почива Тиосав / син Миљка и Стамене / [...] / овде почива Тиосав сарањен са свиралом / овде почива мртав / Тиосав који је хтео да живи макар / претворен у жабу боже прости макар / претворен у дрво зелено“.

Песнички се пробијајући кроз наслаге обмана и хипокризија цивилизације, Симовић одбацује као „музику краљева“ и гласно, на ивици псовке, пушта прегаженог малог човека згуреног у ћошку какве уснутне, друмске кафане, да антрополошки и луцидно дефинише не-наклоњене просторе егзистенције у којима за њега има мало места – мудро, без љутње, картезијанским питањима:

„ако побеђује ко више побије, / може ли победник бити и праведник? / А има ли победе, ако нема правде?“

Локални мириси и укуси не ограничавају домете Симовићеве поезије (довољно је погледати списак језика на које је превођен), јер се у стиховима које намеравам да цитирам крије групно искуство наше неодговорне и рањиве врсте на обе полулопте, и код оних које убеђују да су победници, и код оних које уверавају да су поражени – сви заједно у својој лакомислености, мало или нимало заинтересовани једни за друге,

„док трубач цеди пљувачку из трубе, / сито гробље дрема чачкајући зубе“,

или

„слобода ће (труни!) / да награди труд: / шлем да ти напуни / као ноћни суд“,

да би укупни датум историје (светске историје, даме и господо, светске) сасуо у тек неколико стихова:

„Војници! Узмите у руке своје одсечене ноге / и, наоружани њима, / пођимо кроз земље пуне дима / и дотуцимо своје вође! / А кад их дотучемо, ослонимо се / о сломљено копље и, подупрти њиме, / остављајући земље несанице и зиме, / кренимо, по мраку, свако у своје гробље“.

Види Симовић и шта се догађа ту, око њега, међу нама самима, али чини се да не штедећи нас, своје сапутнике, заправо највише рађава себе самог, попут чина аутофлагелације у стиховима „Потомци Светога Саве“:

„Ми смо у мастионицу Савину песак усули, / од таковског грма кашике издељали. / Све усијано и осижано, и озарено – угасили, / па у мраку, сабрано расули, / зашивено рашили, помирено закрвили, / исцељено озледили, утешено уцвелили, / недељиво разделили“.

Овај збуњујући тренутак опште ентропије и свеколиког несналажења, Симовић хуморно сажима у песми Европска ноћ у Ужицу:

„Ево капе – а где је глава? / Ево чизме – а где је нога? Помрчина до зла бога“,

да би већ у следећој песми „Делфи“ разоткрио лични усуд препознавања трагике и човека који је то време прозрео, уморним и љутитим гласом делфске пророчице нагутане дима јер пророкује без одмора, као из песме каквог помереног Кавафија:

„Слепци, / мислите да је знање само радост!“

Али да не дужим, у ишчекивању нових стихова академика Љубе Симовића дозволићу себи да за крај цитирам програмске стихове преосталог људског достојанства из песме „Утеха“, који су мени лично у претходним не посебно пријатним данима служили готово као војничка дневна заповест:

„Устај, отри те сузе, не цвили ту, умиј се, очешљај се, уљуди се, / и гледај да одсад / да том крвавом сузом у срцу живиш / као што си досад / с веселом водом кроз ливаде, живео!“

Миро Вуксановић

У МИЛЕНИЈУМУ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Поздравном речју академика Владимира С. Костића, председника САНУ, почела је завршна, деветнаеста, овогодишња наша Трибина. Приказујемо антологијску књигу *Љубомир Симовић*, коју је приредио

књижевни критичар Богдан А. Поповић. Да бисмо књигу академика Симовића ставили у контекст који јој припада, неопходно је да и на овом месту, са честиткама и задовољством, нагласим да је реч о Антологијској едицији Десет векова српске књижевности и да је у досад објављена осамдесет и два тома академик Симовић први писац чије дело није завршено. Такво првенство је припало, по заслугама, песнику, драмском и прозном писцу, есејисти и тумачу уметности, јединственем и по разноврсности и по књижевној вредности.

Част ми је што имам прилику да укратко прикажем едицију чији сам уредник. Знам да ми нећете замерити, јер обележавамо мали јубилеј пројекта који је започет уз подршку Одбора за историју књижевности САНУ.

На десетогодишњицу Издавачког центра Матице српске, када имамо објављена у низу пред нама изложена осамдесет и два наслова Антологијске едиције „Десет векова српске књижевности“, и још деветнаест у другим едицијама, односно 88.000 примерака књига, штампаних у последњих десет година, бираних из десет векова, лепа је прилика да се осврнемо на почетак рада на подухвату од националног значаја. Предложили смо концепт Издавачког центра Матице српске, с намером да Центар настави богато наслеђе Издавачког предузећа, које је, нажалост, у транзицијским и другим смутама прошло као и сви наши водећи издавачи. Центар је основан одлуком Матице српске, пре десет година, 2007, као правно лице без стално запослених, а са замашним амбицијама – да објављује антологију српске књижевности од Светог Саве до данас, у десет векова где је дванаести почетни, да у Едицији Матица штампа, по позиву и антологијском избору имена (досад су две трећине академици) књиге савремених српских књижевника, и да, понекад, разуме се, објави капитално дело као што је *Историја српске књижевне критике (1768–2007)* Предрага Палавестре. Тај концепт остварујемо иако се не утркују да нам помогну. Тако увек бива када се креће у велике послове. Нико не жури у ризик, а већина сумња. То јесте сметња и изазов, одједном.

Говорили су, и писали су, чим смо јавност обавестили о концепцији и уређивачким начелима, да је то потпуна мегаломанија, да су ретроспективне антологије националних књижевности превазиђене националистичке појаве, да то у културама вишег реда не постоји као задатак, да књижевност сада има други и друкчији значај, да мора бити ангажована, „да нас се тиче“ (како имају обичај да подвуку), да су десетерац, Његош и следбеници своје давно обавили, да је то анахронизам посебне врсте, да су писци као Ђура Јакшић, Домановић, Глишић, Исидора, Десанка, Вељко Петровић, Кочић, Матавуљ, Миљанов

и њима сродни постали збирка некадашњих одликовања. Требало би зачас стати и прочитати шта су мрзовољци говорили. Издвојио се и глас да је погрешно одабрано место за полазак онога што је од националног значаја. Поводом одбијеног првог кола Антологије, с адресе Министарства културе председник комисије за процену које књиге треба подржавати послао је оштро електронско писмо на разне адресе и штампао га у српском листу, у додатку за културу, где су му се придружили истомишљеници. С чуђењем које већ осму годину траје, напомињем да су одбијене на нов начин обликоване и по научним правилима за прво коло приређене књиге Светог Саве, Доситеја, Стерије, Његоша, Боре Станковића, Андрића и Црњанског, *Антологија српској њесништва* Миодрага Павловића, први пут с оба предговора и свим изабраним песмама, као и антологије једноставних облика народне књижевности и поезије старог Дубровника и Боке Которске. Све наслове су приредили чланови Уређивачког одбора, па смо тако сви добили нарочиту „неподобност“.

Међутим, уз подршку покрајинског буџета и претплатника, објавили смо одмах, 2010. године, прво коло у десет књига, па још шест кола у истом броју томова, сваког наредног пролећа, да бисмо, 2015, једини пут, штампали дванаест књига. Осамдесет и два наслова, у осам година, у задатим условима, у општем нечитању, с променљивом министарском наклоношћу и оних који су задужени да спречавају ремећење вредносних категорија, без помена у свечаним приликама, с понеким медијским покровитељством, у свему реченом и прећутаном, прешли смо две трећине од 120 одабраних књига за прву серију. За штампу је спремно наредно коло у десет књига.

Књиге се припремају по истом моделу: предговор, антологијски избор, хронологија, библиографија, напомене, речник ако је потребно и реч критичара. Приређивачи су академици, професори универзитета, књижевни историчари и критичари, писци вични уредничком послу, из свих српских научних средишта у Србији, Републици Српској и Црној Гори, али и из Лесковца, Ужица и Вуковара. Тако смо, у нашој антологији, објавили неколико нових антологија и две раније, песничке, Андрићу и Црњанском, осим Знакова поред пута, наменили по три књиге, неколицини по две, већини по једну, а негде су два или више писаца у истим корицама. Тако ће бити и у другој серији, у целости намењеној двадесетом и нашем веку. Нисмо ми заборавили Ракића, Диса и Шантића, Бојића, Пандуровића и Ускоковића, надреалисте, десетине послератних писаца, а јесмо решили да са књижевним историчарима, критичарима и есејистима, и њихова серија, друга по реду, буде такође антологијска, као и прва. Да нисмо „приштедели“ њихова

имена, то не би било могућно. Процењујемо да ће Антологију за десет година чинити око две стотине наслова. Десет година понављамо зашто тако радимо, али приговарају и они што пишу о књигама које не отварају. А Антологија остаје отворена, приступ је обухватан, намера чиста, резултат познат, примедбе такође. Све као што следује.

Антологијска едиција „Десет векова српске књижевности“, издавача који обележава десет својих година, настала је да би назначила српски књижевни корпус, у свих десет векова, од усмене и житијске књижевности, од ренесансних и просветитељских појава, од барока, романтизма и реализма, до модерне, авангардне, постмодерне и садашње књижевности, а увек с истом намером да се нађе, среди и објави оно што је главна вредност у свим периодима, од немањићког доба до наше немаштине која ситнословним слогом и другим невољама цео посао угрожава.

Није ово извештај о нашој храбрости. То ће тек неко да процени. Све бива у своје време. Овде су, спонтано, из искуства, истинито, из једног примера, одабрани основни подаци који хоће да кажу шта очекује свакога ко се одважи да уради нешто више и друкчије. Признајемо да на том путу није било лако, неће ни бити у годинама које долазе, али не знам никога ко се прославио ако се вратио с пола пута.

У таквој едицији, у тако задатим условима, ове године, у Осмом колу, изашла је књига академика Љубомира Симовића, који је за Антологију „Десет векова српске књижевности“ 2011. приредио књигу *Лаза Косић*.

Говориће проф. др Радивоје Микић и Богдан А. Поповић, а скупу ће се обратити академик Љубомир Симовић.

Радивоје Микић

ЉУБОМИР СИМОВИЋ У АНТОЛОГИЈСКОЈ ЕДИЦИЈИ „ДЕСЕТ ВЕКОВА СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ“

Антологијска едиција „Десет векова српске књижевности“ има неколико циљева, али су два и посебно истакнута у „Концепцијским и уређивачким начелима“, нарочито у четвртом ставу: „Антологија ће приказати целовит развитак српске књижевности, с намером да је валоризује по новим сазнањима и мерилима“. Једноставно речено, циљ едиције је да прикаже најбоља остварења српске књижевности, тачније говорећи, намера је да се да дође до онога што је канон српске књижевности, и да се, уз сама дела, читаоцу предочи и књижевно-научна

свест и о тој књижевности и о њеним уметничким донетима, што је посебно значајно с обзиром на чињеницу да су књижевно-историјске синтезе код нас уистину врло ретке. До сада објављене књиге и њихов укупни садржај показују да се циљеви остварују онако како треба и да се није догодило оно што, врло често, прати велике подухвате у српској култури, а то је чињеница да се брзо и лако или застане или сасвим одустане. Захваљујући томе, данас смо у прилици да представимо 93. књигу из ове јединствене серије, књигу у којој је представљено стваралаштво нашег савременика Љубомира Симовића, песника, драмског и прозног писца, есејисте, тумача дела ликовне уметности али и у нескривено моралистичку позицију постављеног хроничара прилика у нашем јавном и културном животу. А кад год је реч о некој антологији, барем у нашој култури, врло често постане видљив један крупан проблем. Наиме, што се антологичар, а овде је, заправо, реч о колективном антологичару, о уредницима едиције, више приближава савременим писцима, антологичка начела, дотле строго примењивана, губе потребну строгост и почињу врло видљиви компромиси. Овде то никако није случај, пошто је дело Љубомира Симовића, у много наврата, било подвргнуто критичкој провери и пошто већ дуже време овај аутор има статус класика српске књижевности.

Одлучивши да посао приређивања дела Љубомира Симовића повере критичару Богдану А. Поповићу, који, уз непрежаљеног и у много чему ненадмашног Зорана Мишића, спада у код нас ретке критичаре који су се определили да тумаче само песничка дела и дела која су у непосредној вези са песничком уметношћу, односно са тумачењем те уметности, уредници едиције „Десет векова српске књижевности“ исказали су поштовање и према једној вишедеценијској критичарској активности и према Поповићевој интерпретативној оданости баш песничком делу Љубомира Симовића. Поред већег броја критичких текстова, о Поповићевој интерпретативној оданости делу Љубомира Симовића сведочи и књига *Обједињавање*, чији је поднаслов више него јасан: „о поезији Љубомира Симовића, претежно“. Реч претежно није ту само да укаже и на то да су предмет критичарева пажње и Симовићеви есеји о српским песницима, већ она треба да покаже и да је један део тумачеве енергије морао да оде и на осветљавање врло драматичних политичко-идеолошких неспоразума око књиге *Исјочнице*. Пошто су се и Поповићева књига *Обједињавање* и књига избраних дела Љубомира Симовића у антологичкој едицији „Десет векова српске књижевности“ појавиле у истој години, могло би се рећи да Симовићева књига има два предговора, онај шире концепирани је у Поповићевој књизи, а онај примерен потребама едиције, али и он

састављен од неколико целина, непосредно нас уводи у Симовићеву књигу и даје нам поуздана упутства за кретање унутар Симовићевог песничког опуса, делећи тај опус на два велика циклуса у чијем су средишту, на једној страни, завичајно Ужице и са њим повезане реминисценције на рат и, на другој страни, Београд, односно Дунав као позорница за онако чудесне призоре, као што је онај из песме „Дочек рибарских чамаца који уз обалу Дунава пристају с великом рибом!“, песме којом се окончава Поповићев избор из Симовићеве поезије.

А кад год се неки приређивач нађе пред књижевним опусом који сачињавају дела која припадају различитим књижевним родовима и врстама, а управо је такав опус Љубомира Симовића, први задатак му се намеће и сам по себи: он треба да се определи за онај књижевни род или врсту која у том опусу има средишње место. Богдан А. Поповић је такву улогу, улогу средишњег елемента у Симовићевом опусу, следећи притом и оно што је општеприхваћена критичарска представа о овом нашем савременику, доделио поезији, одлучивши, исто тако, да у свој избор, поред песама, уврсти и драму „Путујуће позориште Шопаловић“, два есеја о поезији и један есеј посвећен ликовној уметности. Поступајући тако, Поповић је, сасвим очигледно, имао у виду и вредносне судове који су изрицани и о драмама Љубомира Симовића (а ту не треба заборављати ни околност да је један истакнути историчар драме сматрао да је „Путујуће позориште Шопаловић“ најбоља драма у српској књижевности XX века, док је један од најбољих позоришних критичара које смо икад имали сматрао да је она најбоља у другој половини прошлог века) и о његовим есејима, у којима је српско песништво осветљавано у дугом временском луку, од монахиње Јефимије до Милосава Тешића, али увек тако да је у први план постављано оно поетичко обележје које је неком песнику, примера ради Јовану Јовановићу Змају, омогућавало да прекорачи границе епохе којој је припадао и да постане нека врста претходнице оним књижевним тенденцијама које ће се јавити много касније. И кад је већ реч о Симовићевим есејима, треба рећи да су у овај избор уврштени есеји о Филипу Вишњићу и Војиславу Илићу, писани са намером да се, у случају Филипа Вишњића, покаже у чему све овај певач напушта класичне обрасце епског певања, једнако као што се у случају Војислава Илића аналитички утемељује утисак да се „песник више не налази на неком високом, космичком, попришту, него у свакодневном јесењем или зимском пејзажу, у изби или у сеоској крчми“, али и да, певајући баш тако, Илић у песми „У позну јесен“ ствара све услове да „кад се пажљиво загледамо у ову песму, примећујемо да у њој, испод реалистичког зрачи снажан митолошки слој. Испод реалистичке слике

суморног јесењег дана израња митска слика свеопште смрти и путовања у доњи свет“.

Кад је говорио о томе шта карактерише његове критичке текстове, Бранко Миљковић је, на себи својствен начин, истицао да свуда и на сваком месту тражи себе. Љубомир Симовић никад не би на тај начин описао своје есејистичко служење поезији, али нам његови есеји често могу послужити као путоказ ка неким дубљим карактеристикама поезије коју је писао. Зар у „Епитафима са каранског гробља“ не срећемо оно што је Симовић видео у Војислављевој песми „У позну јесен“, зар испод слике несрећног Тиосава који је желео да живи „макар претворен у жабу“, „макар претворен у дрво зелено“ такође не израња „митска слика свеопште смрти и путовања у доњи свет“. А тиме се, на заобилазан начин, стиже до оне чињенице које су проучаваоци српске књижевности постали свесни тумачећи најпре поезију Момчила Настасијевића а потом и поезију Васка Попе – модерног песника тешко можемо добро да разумемо ако га не стављамо у шири контекст, ако га не посматрамо из перспективе коју обликује фолклорно-митолошка сфера културе из које се тај песник оглашава, културе којој, другим речима, припада. Указујући на то да је књижевност „генетски повезана с митологијом преко фолклора“, Е. М. Мелетински је указао и на нешто што сматра истински парадоксалним – култура XX века, коју би требало да карактерише удаљавање од мита, толико се приближила миту да се, по његовом мишљењу, може говорити о дубоком „митологизму“ управо културе прошлог века. Да је био у прилици, Мелетински би, ван сваке сумње, и поезију Љубомира Симовића узимао као један у свему оригинални израз те појаве, пошто се баш у „Епитафима са каранског гробља“ непосредно и види како фолклор повезује књижевност са митологијом. А оно што је започело у „Епитафима са каранског гробља“ свој наставак је добило и у песмама „Попевка“, „Учитељица из Таора“ и у циклусу „Кондер“, али и у скоро свим песмама из „Источница“ и из трилогије „Планета Дунав“. А то може значити само једно – Љубомир Симовић је свој песнички свет градио тако да кретање по, примера ради, простору Јелове горе, или суочавање са траговима догађаја из недавне прошлости, никад не изгуби везу са потребом да се стигне и до могућности да се у свему томе открију елементи за онај облик тумачења људске судбине који до нас долази или преко Старе Грчке или преко хришћанства, тих најопштијих извора митско-симболичких представа којима се служимо.

А из које год перспективе да бацимо поглед на поезију Љубомира Симовића никако не можемо да мимоиђемо утисак да је реч о песнику врло широког тематског распона, што је, по свему судећи, ако при-

том имамо у виду и чињеницу да је прву песму, „Балада о обичном човеку“, Симовић објавио сада тако далеке 1953. године, и ако знамо да је реч о песнику који никад није презао да реагује и на догађаје у стварности, готово нормално. Док читамо појединачне песме, циклусе и читаве збирке, ми пред своје унутарње око изводимо и рат и ратне призоре и обраћање свецима (Светом Сави, Светом Јоаникију, Светом Нестору) али и самој Богородици и шалозбиљни приказ „путовања у Грчку“ човека који готово да и не зна где путује, пошто је затворен у једно врло уско разумевање и света и живота, једнако као што видимо и песниково настојање да од једног драгог и познатог пејзажа изгради своју *axis mundi* у циклусу „Кондер“ или да у „Источницама“ подједнако уверљиво и изрекне опаску „да се нисмо одмакли од пакла / ако је стрелац стрељан, ако је кољач заклан“ и покаже како толико „лепо пред јесен миришу кујне“ да, управо због тога, „богови силазе с неба и облака, / божанско за овчарско мењају име и презиме, / бацају муње у трње, узимају овчарски штап / и, планинама лутајући, траже / зимницу и жену уз коју ће да презиме“. И није ова дивинизација земаљског живота, ово неочекивано преокретање вредносне перспективе захваљујући коме неки домаћин у својој кући види „госта из облака“ „с ногама у мојим цокулама“, све што је Љубомир Симовић имао да нам о земаљском животу каже, пошто ћемо у поезији овог песника срести и „Ругалицу о вину“, један покушај да се на прошлост и историју баци и горкошаљиви поглед допуњен и настојањима да се зађе и у ону сферу етнопсихологије која открива оно што је, у најмању руку, страшно. О томе је реч у стиховима „Пуче кичма змији коју ми је брат / чврсто као уже везао о врат“, али и у песми о нашим сталним поделлама и раздорима које Симовић не приказује само у песми „На тридесетосмогодишњицу битке између партизана и четника на Јеловој гори месеца септембра године 1944.“, већ и у песми „Јадац“ („Ужичани Сремце, Левчани Космајце, / ексером у око, кундаком у јајце“). Додуше, када је реч о могућности да се поједине песме Љубомира Симовића уграде и у етнопсихолошки оквир не може се мимоићи ни његова „Балада о Стојковићима“, тај карневализовани подсмех насиљу и сили.

А шта тек рећи за спев „Субота“, у коме је, песничким средствима и на песнички начин, испричана једна прича о градском животу виђеном из оне перспективе која је обележила и једну важну струју у савременој српској прози, струју која је свој високи артизам скривала иза настојања да се окреће тзв. свету људске свакодневице, свету у коме је оно што је лирско спојено са неком врстом егзистенцијалног крика, гласног исказивања саме језе постојања. Могло би се рећи да је Љубомир Симовић један од оних наших ретких песника који су умели баш то – да прилазе ономе што је наоко ситно, ономе што је тобоже

неважни детаљ и да у томе открију подлогу за оно што је истински драматично, што је суштински израз човековог положаја у свету и животу. Зар нам треба бољи пример за то како се на различите начине може доћи до идентичног разумевања људске судбине од песама „Видик у Аушвицу“ и „Одговор на здравицу“. У првој се залази у сферу онога што се сплиће око питања шта су свет и живот за утамниченог човека, за човека који више не види „ни планински венац“, ни „морску пучину“, „ни на пучини постављен свадбени сто“, за човека коме је хоризонт сведен на „ово голо, / ољуштено / јаје, / на које веје /со“, док се у другој, кроз одбијање онога што се поручује у песми „Здравица“ – да јаја буду „ко тикве / а тикве ко планине“ – у први план поставља, због наглашене свести о тежини животног задатка, жеља заснована на неприхватању било ког облика гигантизације: „Дај ми, Боже, пут / ко свилен кончић, / дај ми брда / ко макова зрна: / ваља мени / кроз иглене уши!“. А то нас приближава једној важној карактеристици поезије Љубомира Симовића, настојању да се дискурзивност уведе у слику, да се казивање о сложеним питањима везаним за разумевање људске судбине не јави у оном облику који су толико волели класицисти, а међу њима и Симовићу тако драги Јован Стерија Поповић. Било је последњих деценија и година толико напора да се укаже на оно што су већ неки од припадника књижевне авангарде настојали да уведу у свој видокруг а што се може означити као фундаментално искуство човека модерног доба – његова потпуна изгубљеност у свету и животу, одсуство жеље да се и за самог себе учини било шта. Уклањајући сваки споља видљиви знак дискурзивности, Љубомир Симовић баш о томе говори у песми „Аутопортрет са главом на столу“. Наиме, он у овој песми приказује свог лирског јунака коме и у олуку и на крову и по свим собама „расту коров и трава“, кога толико нападају мрави да „рука ми се до лаката црни од мрва“, кога обавештавају да у „села нам ујахују војници“ који „пале сена, / хватају гуске и патке, / на друмове изгоне / стада оваца и крава“, он сам чује да му ти војници разваљују кундацима врата на кући и отимају и кућу и оно што је у њој. Описујући оно што се догађа после свега тога тога, Симовићев лирски јунак каже „туку ме, / хапсе ме / бацају низ степенице у мрак, / препун дрвених и гвоздених справа“, али је његов одговор на све то „А мени се спава!“

И не само да ова песма Љубомира Симовића говори о ономе што би се могло означити као драматично искуство онога што Матеј Калинеску назива једним од „лица модернитета“, већ она припрема подлогу са које се у песми „Упоришна тачка“ оглашава једно потпуно супротно становиште. Наиме, изашавши из духовног хоризонта који обликује каталог свих невоља са којима се је суочио човек нашег времена, лир-

ски јунак у тој песми је загледан у тачку, „у ону све даљу, све сјајнију тачку, / која обухвата и садржи све!“. Приказујући кретање између две темељне духовне ситуације нашег времена, Љубомир Симовић нам показује шта је задатак правог песника. Он треба да се непрекидно креће по оном простору који ће му омогућити да дотиче оно што је средишња компонента у људском искуству. И зато су у праву најауторитативнији проучаваоци модерне лирике који, као што то чини Хуго Фридрих, описујући статус највећих песника XX века, кажу: „Њихова дела показују да изражајна снага лирике за духовна расположења садашњице није мања од изражајне снаге филозофије, романа, позоришта, сликарства и музике“. А песник који нам о томе сведочи још од 1953. године до данас је Љубомир Симовић. Укључујући у своје песме многе од знакова времена кроз које пролази и укрштајући актуелна искуства са оним што долази из дубине свих видова људског памћења, овај песник је и створио дело које у српској књижевности заузима врло високо место, једнако као што је показао да је поезија у стању да нам, упркос свему, врло уверљиво казује ко смо, шта смо и куда идемо.

Богдан А. Поповић

ОБЈЕДИЊАВАЊЕ

(Љубомир Симовић у едицији „Десет векова српске књижевности“)

Када песник повери критичару да састави избор из његовог певања дотични ће, ма колико разложан иначе био, тешко да се одупре илузији надређености у односу на песничково дело. Јер, сасвим је извесно да се прилика попут ове која му је понуђена не понавља често. Имам, дабоме, на уму прилику у којој је критичар власан да песников опус изложи множини својих интервенција: дозвољено му је, ако се одважи, да се упусти у квалитативну селекцију песама, да зарад остварења нових целина мења првобитне ауторове замисли, распореди циклуса и редоследе песама у њима... Дозвољено му је, у начелу, све изузев да мења песников текст. И, под претпоставком да је на делу поуздан познавалац песничковог опуса који је, при том, кадар да избором и организацијом његових песама оствари целовитост сопственог виђења, слобода која му је дата могла би бити оправдана. Кадгод се, штавише, дешава да смислено редукован и реорганизован песников опус нагласи ауторове идеје и поетичка становишта, да омогући нове увиде, па и да подстакне нова песничкова усмерења.

Али, да се манем општих места, намеран сам, заправо, да изложим разлоге са којих сам, радећи на избору песама Љубомира Симовића,

наговештених приређивачких и, условно да кажем, антологичарских шанси и искушења углавном био лишен. Реч је, у ствари, о једном разлогу. О једном од темељних Симовићевих поетичких опредељења које сам, састављајући избор његових песама, настојао да следим. Сувишно је, наиме, наглашавати да Симовићевом певању не приписујем априорне рационалне науке какви су, такво је бар преовлађујуће уверење, са природом песничког стварања несагласни. Али, и кад бих хтео, не бих успео да сакријем да у целом току његовог певања разазнајем назнаке поетике дугорочно постављених смерова и циљева. Уочавам их зато што ми сам песник подршку нуди својим интегративним поступцима, колико и фрагментарно формулисаним поетичким изјашњењима укљученим у књижевно-публицистичке књиге... Шта је, онда, то што имам у виду кад спомињем једно од темељних Симовићевих поетичких начела?

Три последње међу својим досад објављеним збиркама песама – *Љуска од јајета* (1998), *Тачка* (2004) и *Планета Дунав* (2009) – пруредио је Љубомир Симовић у мери коју је сматрао неопходном како би их што тешње међусобно узглобио. Јединствено песничко дело, трилогија *Планета Дунав*, појавило се са насловом треће, првобитно аутономне збирке три године после ње (2012). Нема сумње да је Симовић остварио песничко трокњижје које није изгубило вредности првобитно реализованих чланица, а добило је особене вредности нове интегралне целине. По себи је разумљиво да такав подухват не би био замислив да песник, док је радио на трима за самостално објављивање предвиђеним збиркама, није имао у виду будућу велику поетску целину. Па и велику поетску форму... Од користи је, у овом контексту, чињеница да је у једној скорашњој прилици песник изјавио да су се и три збирке из једне од претходних етапа његовог певања – *Видик на две воде* (1980), *Источнице* (1983) и *Игла и конач* (1992) – природно сложиле у једну целину, у једну, како вели, „својеврсну трилогију“. Додајмо: две деценије пре *Планете Дунав*!

Хоће се, наиме, рећи како није тешко уочити (из данашње перспективе поготову) да је Љубомир Симовић већ у раним фазама свог песничког стварања наговештавао његову органску целовитост. Да је, штавише, на организационом колико и на концепцијском плану све чешће наглашавао интегративна обележја свог певања. Чинио је то, између осталог, и тако што је, зарад уобличавања множине избора из своје поезије (именованих као „изабране“, „изабране и нове“, „сабрране“ песме и др.) поједине међу својим раним збиркама прекомпоновао, редуктовао, кадгод им и наслове изостављао. Заправо је у вишеструку везу доводио оне збирке које су, испољавајући сродност, међусобно већ кореспондирале. А какве је резултате оваквим својим поступцима

песник желео да добије сазнањемо и из потоњих његових поетичких изјашњења. У овој прилици призивамо тек неколико у њима садржаних информација.

Саопштиће, тако, Симовић да су се поетичке идеје зачете у раним песмама „Балада о обичном човеку“ (1953) и „Епитафи са Каранског гробља“ (1957) развијале кроз све касније његове песме и природно финализовале у књизи *Видик на две воде* (1980). И, не само у њој. Тај ће се ток његовог певања, рећи ће у другој прилици, завршити још касније, у *Источницама* (1983) и песмом „Десет обраћања Богородици Тројеручици Хиландарској“ (1983)... Још је на том смеру прецизније његово саопштење кад каже да је своје *Избране њесме* (1980), у које је сложио песме од „Баладе“ и „Епитафа“ до песама из збирке *Видик на две воде*, организовао као „јединствену – песничку, тематску, језичку итд. – целину“. А да ће „јединствена песничка целина“ све више подразумевати баш „тематску“ сведочи касније изречена напомена поводом избора *Хлеб и со* (1985). Разуме се, у модерној поезији, у модерној критици поезије поготову, тема није приоритетан предмет занимања. Предност неспорно имају песнички језик, форма, облик. Како се подразумева да готово све може да буде непосредан повод песми, да све може да уђе у њен „садржај“ – тема утолико пре налаже редуцију на поетску тему *par excellence*. Такве би теме, у начелу, требало да сједињују највећу, егзистенцијалну тежину са највећим, есенцијалним значајем. На тај начин обједињене своје збирке организовао је Симовић око ратних и историјских тема које се налазе у самим основама нашег историјског искуства. Нема сумње да, у његовој стваралачкој транспозицији, ове теме задовољавају споменуто мерило.

Сасвим је, дакле, очигледно да је потоњим изборима из своје поезије Симовић настојао да постигне висок степен компактности, од језичке до концепцијске. Притом, различити видови обједињавања унутар песниковог опуса не исцрпљују се мањим или већим бројем на различите начине „увезаних“ збирки песама. Многобројни примери прожимања књижевних родова и жанрова у Симовићевом стваралачком опусу посведочују да је јединство дела дугорочна и далекосежна замисао његовог стварања. То наравно не значи да је аутор имао у плану органску целовитост свог опуса каквој је тежио „везивањем“ својих песничких збирки, али свакако значи да га је реализовао као разуђену целину чији саставни делови (поједине збирке песама, књиге есеја, драме, прозна дела), на различите начине кореспондирају.

И, да приведем почетку овде започети круг: чињеница да Симовић свој концепт реализује трима, па и већим бројем међусобно повезаних песничких књига сасвим извесно не може бити објашњена тиме

да су капацитети једне били недостатни. Или, још мање, да су се ствари „саме од себе“ тако сложиле. Посреди је тежња модерног песника да, на начин и из разлога о којима је у теоријској литератури увелико говорено, обнови једну „немодерну“ форму. Колико је ова, велика песничка форма немодерна сведоче у многим европским књижевностима и данас присутне вишеделне лирско-епске поеме (па и спевови) које остварују неке, макар и трансформисане и модернизоване, претпоставке епске поезије. У сваком случају, нема сумње да је – а то важи и за Симовићеве трилогије и изборе песама – у таквим песничким делима фабуларно јединство епске грађе надокнађено визијом историје и времена, да у њима лирски елементи увелико преовлађују над епским. Најчешће су посреди велике поетске форме које финализују један историјски и културни циклус. У њима песници попут Симовића, песници највећег формата, збрајају своја песничка искуства успевајући да проникну судбину народа и тоталитет живота.

И кад сам, по природи приређивачког посла, био принуђен на редукције и преуређења унутар Симовићевог песничког опуса, настојао сам да то чиним сагласно његовим темељним обележјима. Настојао сам, штавише, да их нагласим.

Љубомир Симовић

(Песник је казивао своје стихове.)

